

LUCYNA BAKIERA

WYZWANIA RODZICIELSKIE W PONOWOCZESNOŚCI

ABSTRACT. Lucyna Bakiera, *Wyzwania rodzicielskie w ponowoczesności* [Parenting challenges in postmodernity] edited by Lucyna Bakiera, „Człowiek i Społeczeństwo” vol. LVII: *Współczesne rodzicielstwo – dylematy i wyzwania* [Contemporary parenting – dilemmas and challenges], Poznań 2024, pp. 7–18, Adam Mickiewicz University. ISSN 0239-3271, <https://doi.org/10.14746/cis.2024.57.1>.

Contemporary parents in Western culture operate within the context of social processes such as globalization, consumerism, relativism, individualism, and mediatization. These processes are manifestations of postmodernity, which significantly weakens the influence of tradition on the life choices of adults. Engagement in clearly defined and institutionalized roles, including parental roles, does not align with the postmodern lifestyle. Postmodernity presents mothers and fathers with numerous tasks on their journey to realizing personal parenting projects. Modern motherhood and fatherhood roles show considerable diversity – ranging from maintaining traditional forms, to adopting egalitarian approaches, to entirely new and individualized methods of parenting. This article serves as an introduction to a series of original discussions addressing the current challenges faced by parents.

Keywords: parenthood, postmodernity, parenting challenges

Lucyna Bakiera, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Psychologii i Kognitywistyki, ul. Szamarzewskiego 89AB, 60-568 Poznań, e-mail: lucyna.bakiera@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0003-4559-0430>.

Rodzicielstwo na tle aktualnych procesów społeczno-kulturowych

Kategoria współczesności jest trudna do zdefiniowania. Nie można precyzyjnie określić jej granic w czasie ani momentu, w którym staje się przeszłością. Z perspektywy indywidualnej łatwiej ustalić przejście między chwilą obecną, która wyznacza teraźniejszość, a minioną, która świadczy o przeszłości. Z punktu widzenia zjawisk społeczno-kulturowych zasięg

współczesności jest inny – obejmuje zarówno teraźniejsze, jak i minione doświadczenia biograficzne osób ją tworzących oraz zdarzenia będące ich udziałem. Dla badaczy, którzy śledzą aktualne procesy społeczne, w odróżnieniu od historyków, interesujące są zjawiska dokonujące się na bieżąco, trwające równoległe z ich aktywnością. Jak zauważa Katarzyna Suwada (2007), ludzie zawsze zastanawiali się nad światem, w którym żyli.

W odniesieniu do współczesności stosowane są takie kategorie, jak postnowoczesność, ponowoczesność, postmodernizm i ponowoczesność (Giddens i Sutton, 2014; Oniszczyk, 2012). Przypisuje się jej procesy globalizacji, urbanizacji, konsumpcjonizmu i kultury popularnej oraz wzrastającej mobilności i niezależności jednostki od szerszych grup społecznych, a także kwestionowanie istnienia jednego sposobu rozumienia rzeczywistości, akcentowanie relatywizmu i różnych perspektyw. Ponowoczesność opisywana jest jako rzeczywistość nieprzewidywalna, wieloznaczna, płynna (Bauman, 2006), która stawia pod znakiem zapytania ustalone normy i ideę jednej prawdy, a tym samym jednolitą narrację o rzeczywistości. Towarzyszy temu upodabnianie się stylów życia osób w różnych częściach świata, co generowane jest przez mediatyzację życia społecznego (Flew, 2010). Media, a przede wszystkim elektroniczne media masowe, pełnią coraz większą rolę w kształtowaniu postaw i ocen. Dokonuje się to m.in. poprzez wskazywanie tego, co jest wartościowe (bo cenione przez innych), ciekawe (bo przyciąga uwagę), ważne (bo powtarzane), a nawet normalne czy zdrowe (bo potwierdzone przez specjalistów).

Współcześni dorośli (a także młodzież i dzieci) czynnie, choć nie zawsze świadomie, uczestniczą za pośrednictwem środków przekazu w wydarzeniach odległych w czasie i przestrzeni (Giddens, 2006). W ten sposób znacznie poszerza się wiedza jednostki na temat alternatywnych stylów opieki i wychowania oraz wzrasta tolerancja na odmiennność. Szczególnie znaczenie mają internetowe serwisy społecznościowe tworzone poprzez zaangażowanie użytkowników, którzy zdobywają podobne doświadczenia, poznają i identyfikują się z podobnymi idolami. Warto zwrócić uwagę, że szczególnie osoby młode, tzw. cyfrowi tubylcy (Gorman i McLean, 2010), podlegają silnej mediatyzacji, która wiąże się z lansowaniem określonych wartości i stylów życia. Przedstawiciele starszych pokoleń natomiast, tzw. cyfrowi imigranci, będący pod mniejszym wpływem mediów cyfrowych, są skłonni do utrzymywania tradycyjnych stylów życia.

Współczesne przesunięcie nastawienia z trwałości (struktur i grup społecznych oraz relacji interpersonalnych) w kierunku ich zmienności stanowi zasadniczy czynnik intensyfikujący pluralizm w pełnieniu ról społecznych.

W okresach wcześniejszych oczekiwania i presja społeczna wobec realizowania powszechnie przyjętego modelu zobowiązań społecznych (w tym ról rodzicielskich) były silne i głęboko internalizowane przez dorosłych. Wiek XX był określany stuleciem rodziny (Korzeniowska i Szuścik, 2006). Obecnie kontakt z rosnącą różnorodnością rzeczywistości sprzyja postrzeganiu siebie przez pryzmat możliwych charakterystyk pochodzących z różnych kultur. Współczesny człowiek jest decydem w zakresie życia, śmierci, tożsamości, rodzicielstwa. Zaakcentowanie jednostki i jej subiektywności ponad obiektywnymi prawdami, normami obyczajowymi i moralnymi oraz absolutyzowanie subiektywizmu i tolerancji jako zasad uniwersalnych wprowadza nową etykę, dla której charakterystyczne są zobowiązania jednostki wobec siebie, a nie wobec wspólnoty (Beck, 2004). Jednostka wyzwolona z więzów społecznych uświadamia sobie, że ma prawo do stanowienia o sobie, określania, kim jest. Jest (względnie) samowystarczalna i motywowana samospelnieniem (Kim, 2001). Ma znaczną autonomię w zakresie realizowania ról społecznych.

Rezygnacja z tradycyjnych stylów życia na rzecz ich indywidualnego konstruowania jest wyrazem indywidualizacji. Tożsamość dorosłych – w znacznie większym stopniu niż w okresach wcześniejszych – budowana jest przez osobiste, niezależne wybory. Indywidualizm, z którego wynika raczej samoregulacja niż regulacja zewnętrzna, zachęca człowieka do zadawania pytań o to, kim jest i jak chce żyć (Genov, 2018). Liberalizacja poglądów dotyczy m.in. rodziny i rodzicielstwa. Silna mentalność indywidualistyczna współwystępuje nierzadko z postawą antyprokreacyjną. Zmiany dotyczące funkcjonowania dorosłych ujawniają zanikanie wielodzietności w rodzinie i opóźnianie wieku prokreacji (Bianchi, 2011). Towarzyszy temu nastawienie na budowanie stabilizacji materialnej poprzez angażowanie się głównie w karierę zawodową (Arnett i Schwab, 2012; Fadjuhoff, 2007). Prawo do własnego sposobu myślenia oraz wynikających z tego decyzji życiowych stanowi znaczący atrybut ponowoczesności.

Oslabienie wpływu tradycji i postępujący indywidualizm znajdują wyraz w wyborach życiowych osób dorosłych, którym towarzyszy przekonanie, że autokreacja człowieka dorosłego w ponowoczesnym świecie nie może być określona przez pryzmat narzuconych ról społecznych. Dominacja autonomii wiąże się z nastawieniem hedonistycznym, brakiem zobowiązań i przyzwoleniem na krótkotrwałe związki interpersonalne (Adamczyk, 2019; Kocik, 2002). Zaangażowanie dorosłych w jednoznacznie określone i zinstytucjonalizowane role rodzicielskie nie wpisuje się w ponowoczesny styl życia. Globalizacja, konsumpcjonizm, mediatyzacja życia oraz eskalacja

postaw afirmujących niezależność i wolność jednostki – te niezwykle ważne elementy kultury współczesnej poszerzają spektrum możliwych stylów funkcjonowania dorosłych również jako rodziców.

Heterogeniczność współczesnego rodzicielstwa

Współczesne role rodzicielskie kobiet i mężczyzn wykazują znaczne zróżnicowanie – od zachowania tradycyjnych form funkcjonowania, przez egalitarne, po zupełnie nowe i zindywidualizowane sposoby działań (Opozda, 2017). Zanim jednak dorosli zostaną rodzicami, analizują możliwość pozarodzicielskiego stylu życia. Postawa wobec rodzicielstwa jest pierwotna w stosunku do indywidualnych decyzji związanych z prokreacją. Rozstrzygnięcie dotyczące posiadania lub nieposiadania potomstwa lokuje się na kontinuum, którego krańce wyznaczają dwa generalne nastawienia. Jednym z nich jest traktowanie rodzicielstwa jako imperatywu moralnego (Ashburn-Nardo, 2017), drugim przeświadczenie o pełnej wolności reprodukcyjnej rozumianej jako możliwość wolnego wyboru w zakresie posiadania lub nieposiadania potomstwa (Takeuchi-Demirci, 2017). Decyzje prokreacyjne i sposób pełnienia roli rodzicielskiej nie są tak oczywiste i jednoznaczne dla młodych dorosłych w XXI wieku, jak były dla przedstawicieli starszych pokoleń. Jak zaznacza Anna Błasiak (2017: 35), „dzisiejsze rodzicielstwo, będące konstruktem społecznym, stanowi wyraz wyboru człowieka dorosłego, a nie [jest] realizacją uniwersalnego instynktu”. Młodzi ludzie w zachodnim kręgu kulturowym odrzucają rodzicielstwo jako kryterium dorosłości (Arnett, 2003; Bynner, 2005; Billari i Liefbroer, 2010). Bycie rodzicem konfrontowane jest z wartościami materialistycznymi i hedonistycznymi, z koniecznością rezygnacji z pewnych dóbr, możliwością utraty pracy, redukcją niezależności, a w przypadku kobiet również spadkiem atrakcyjności fizycznej. Stanowi ono względną (a nie bezwzględną) wartość w życiu dorosłych, zależną od osobistych aspiracji, indywidualnego komfortu i standardu ekonomicznego (Bakiera, 2020). Współcześnie rodzicielstwo jest najczęściej świadomym wyborem, będącym efektem szacowania inwestycji związanych z dzieckiem oraz ograniczeń wynikających z roli. Potrzeba prokreacji jest naturalna dla człowieka, ale może być zanegowana, wyparta, słumiona lub sublimowana w potrzebę wyższego rzędu (Kornas-Biela, 2009).

Liczba osób deklarujących dobrowolną bezdzietność systematycznie wzrasta, a podawane przez dorosłych motywy bezdzietności akcentują pozytywne jej aspekty lub negatywne skutki rodzicielstwa (Ciesielski i in., 2024).

Negowanie rodzicielstwa utożsamiane jest z wolnością prokreacyjną czy wolnością od dziecka. Towarzyszy temu przekonanie, że opieka i wychowanie potomstwa ograniczają rozwój jednostki (Agonito, 2014), a dobrowolna bezdzietność stwarza szansę niezależnego samorealizowania, inwestowania w siebie i potencjalność wyborów dróg życiowych (Mollen, 2006; Shaw, 2011).

Przekonania na temat rodzicielstwa, które kształtują się stopniowo również przed podjęciem roli rodzica, stanowią fundament dla praktyk rodzicielskich. Określają stopień aprobaty siebie w roli matki/ojca oraz zakres okazywanej dziecku akceptacji. W przypadku postawy prorodzicielskiej istnieje większe prawdopodobieństwo świadomej pracy na rzecz rozwoju kompetencji wychowawczych wówczas, gdy dorosły zostaje rodzicem, natomiast postawy obojętne, niechętne lub wrogie wobec rodzicielstwa stanowią ryzyko negacji siebie w roli rodzica oraz niewłaściwych praktyk wychowawczych (np. zaniedbywania dziecka, odrzucenia, nadmiernych wymagań).

Decyzja dotycząca rodzicielstwa otwiera wiele kolejnych dylematów oraz zadań stojących przed rodzicami, które świadczą o określonym stylu realizowania roli. Spektrum sposobów funkcjonowania w rolach rodzicielskich można charakteryzować pod względem aprobaty macierzyństwa/ojcostwa oraz skupienia dorosłych na rodzicielstwie – od fiksacji czy nadzaangażowania po wycofanie z roli.

Z jednej strony zarysowuje się wyraźny trend znacznego skupienia na macierzyństwie czy ojcostwie. Dziecko stanowi ważną figurę w rozwoju dorosłych (Bakiera, 2023). Dzisiejsi rodzice mają świadomość wyjątkowego znaczenia dzieciństwa dla całego życia człowieka i swojej roli w kształtowaniu dziecka (Piotrowska, 2014). Wyrazem tego nurtu są idee aktywnego rodzicielstwa (Hoghughy, 2004), uważnego rodzicielstwa (Kabat-Zinn i Kabat-Zinn, 2008), rodzicielstwa przywiązaniowego (Sears i Sears, 2013), rodzicielstwa bliskości (Stein, 2012) czy zaangażowanego rodzicielstwa (Bakiera, 2019). Współczesne rodzicielstwo coraz rzadziej ma charakter intuicyjny. Rodzice aktywnie obecni w życiu i rozwoju potomstwa poszukują informacji na temat pielęgnacji, diety, edukacji, starają się zapewnić dziecku od pierwszych chwil życia jak najlepsze warunki rozwoju, co skutkuje wieloma dylematami w różnych aspektach opieki i wychowania. Skrajnie odmienne funkcjonowanie dorosłych, gdy macierzyństwo lub ojcostwo nie jest aprobowane, wzbudza lęk i implikuje niechęć wobec dziecka, jego odrzucenie lub przemoc. W takich okolicznościach rodzicielstwo można określić jako awersyjne (Bakiera, 2016), a funkcjonowanie dorosłych związane jest z interwencją instytucji, które wspomagają rozwój (a niekiedy życie) dzieci i rodziców.

Z drugiej strony zaznacza się trudność w realizowaniu zobowiązań rodzicielskich i łączeniu ich z innymi obszarami aktywności, co może implikować wycofywanie się z kontaktu z potomstwem. Rodzicielstwo wycofane (Bakiera, 2019) wskazuje na fakt bycia matką/ojcem przy jednoczesnym braku zainteresowania nim. Przejawem deficytu czasu i uwagi rodziców może być unikanie kontaktu z dzieckiem czy nadmierne powierzanie innym opieki nad nim. Przy tym należy odróżnić wycofywanie się dorosłego z kontaktu z dzieckiem od niemożności pełnienia roli. Przyczyny obiektywne wynikają ze zdarzeń, które uniemożliwiają lub znacznie utrudniają pełnienie roli rodzicielskiej, np. chroniczna choroba rodzica, ograniczenie wolności lub długotrwały wyjazd. Natomiast wycofanie następuje z wygody, niedojrzałości do roli, braku odpowiedzialności, poczucia bezradności wobec dziecka oraz braku umiejętności ustalania i egzekwowania zasad. Taki styl realizowania roli wiąże się z psychiczną niedostępnością rodzica i ograniczeniem komunikacji z dzieckiem.

Współcześni rodzice z reguły łączą opiekę i wychowanie potomstwa z zadaniami zawodowymi. Zaangażowanie w pracę może stanowić obszar konkurencyjny wobec aktywności rodzicielskiej i wręcz sprzyjać wycofywaniu się z działań rodzicielskich. Trudność łączenia zajęć zawodowych i rodzicielskich nie dotyczy wyłącznie harmonijnego podziału czasu, lecz obciążenia psychicznego zadaniami jednakowo angażującymi. W przypadku kobiet wymaga okresowego ograniczenia aktywności zawodowej, co często w ich przekonaniu przyczynia się do pozbawienia społecznych gratyfikacji (Bartosz, 2002). Zaangażowanie w zadania rodzicielskie niekiedy zmusza do zrezygnowania z prestiżowej pracy, czyli dokonania wyboru między aktywnym macierzyństwem a awansem zawodowym.

Biorąc pod uwagę zarówno intrapsychiczny, jak i interpersonalny wymiar rodzicielstwa (Bakiera, 2019), warto zwrócić uwagę, że dylematy i wyzwania rodziców nie odnoszą się wyłącznie do praktyk rodzicielskich, czyli zachowań kierowanych pod adresem dziecka. Dotyczą one również interakcji z drugim rodzicem, decyzji prokreacyjnych czy subiektywnych odniesień w relacji z dzieckiem/dziećmi.

Niektóre wyzwania współczesnych rodziców

Cel, aby w jednym tomie scharakteryzować współczesne rodzicielstwo przez pryzmat dylematów i wyzwań, jest ambitny i może wydawać się zbyt dumny, ponieważ wymaga pogłębionej analizy. Przekracza ona objętość jednego

woluminu. Niemniej jednak oddajemy do rąk Czytelników publikację poświęconą problematyce aktualnych wyzwań stojących przed rodzicami. Ponowoczesność stawia przed matkami i ojcami wiele zadań na drodze do urzeczywistnienia osobistych projektów rodzicielskich.

Prezentowany LVII tom czasopisma „Człowiek i Społeczeństwo” obejmuje dziesięć artykułów, które zostały przygotowane przez Autorki i Autorów na podstawie referatów wygłoszonych podczas III Ogólnopolskiej Konferencji Parentologicznej. Konferencja odbyła się w dniach 21 i 22 czerwca 2023 r. na Wydziale Psychologii i Kognitywistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Patronat honorowy nad nią objęła JM Rektor UAM, a także prezydent miasta Poznania i marszałek województwa wielkopolskiego. Konferencja zgromadziła badaczy i praktyków zajmujących się rodzicielstwem, specjalistów różnych dyscyplin – psychologii, pedagogiki, socjologii, nauk medycznych, biologii, antropologii i prawa. Zebrane w tomie teksty stanowią niewielką część zróżnicowanych wystąpień poświęconych problemom, z którymi aktualnie zmagają się matki i ojcowie, a które wynikają z bieżących kryzysów i trendów kulturowych.

Pierwsze pięć opracowań skupia się na pre- i perinatalnych doświadczeniach rodzicielskich. Aleksandra Jasielska, Małgorzata Wojciechowska i Renata Anna Maksymiuk przedstawiają polską wersję anglojęzycznej skali służącej do pomiaru lęku poporodowego u kobiet *Postpartum Specific Anxiety Scale – Research Short Form (PSAS-RSF)*. Relacjonowane działania obejmowały przetłumaczenie kwestionariusza na język polski, ocenę jego właściwości psychometrycznych (rzetelności i trafności) oraz analizę czynnikową. Badane kobiety oceniały natężenie lęku związanego z macierzyństwem i opieką nad dzieckiem w pierwszym roku jego życia. Przedstawione wyniki wskazują na zależność między lękiem poporodowym a nawykowym myśleniem pod postacią ruminacji oraz wczesnodziecięcymi dezadaptacyjnymi schematami, które aktywują się w sytuacjach krytycznych, naznaczonych emocjonalnie. Przeprowadzone badania z udziałem położnic przebywających na oddziale poporodowym świadczą o tym, że polska skrócona wersja Skali Lęku Poporodowego (SLP-16) jest narzędziem o satysfakcjonujących właściwościach psychometrycznych, które posiada dwie podskale – niepokoju opiekuńczego i maladaptacji macierzyńskiej.

Kamil Janowicz w artykule *(Nie)obecność tematyki psychologicznej w ramach edukacji okołoporodowej w Polsce* prezentuje analizę oferty 210 szkół rodzenia w miastach wojewódzkich kraju. Studium wskazuje m.in., że tematyka psychologiczna jest raczej incydentalnie omawiana w ramach refundowanej przez NFZ edukacji okołoporodowej i na zajęciach

dotatkowych, a także na stronach internetowych i w mediach społecznościowych placówek prowadzących taką edukację. Tylko 16% placówek oferuje możliwość konsultacji psychologicznej. Deficyt psychologicznych aspektów ciąży, porodu, położu i opieki nad noworodkiem wskazuje na potrzebę edukacji nie tylko rodziców, ale też personelu medycznego, co może się przyczynić do popularyzowania kompleksowego wsparcia młodych rodziców.

Dwa kolejne artykuły autorstwa Jadwigi Łuczak-Wawrzyniak, Moniki Borkowskiej-Kłós i Karoliny Grucy-Stryjak stanowią omówienie psychologicznych i medycznych praktyk podejmowanych przez interdyscyplinarny zespół zajmujący się perinatalną opieką paliatywną w Ginekologiczno-Położniczym Szpitalu Klinicznym Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. W pierwszym tekście omówiono rolę psychologa klinicznego w modelu opieki psychologicznej, a w drugim przedstawiono doświadczenia personelu medycznego w opiece paliatywnej nad płodami z niekorzystnymi diagnozami prenatalnymi. Zaprezentowane badanie personelu medycznego ukazuje zróżnicowane doświadczenia w zakresie prowadzenia porodu paliatywnego oraz znaczenie planu porodu dla lekarzy i położnych. Autorki obu opracowań podkreślają, że towarzyszenie rodzicom w sytuacji oczekiwania na narodziny dziecka, które ma wady letalne, wymaga interdyscyplinarnego podejścia włączającego specjalistów z różnych dziedzin, takich jak psychologia, ginekologia, perinatologia, genetyka, neonatologia oraz położnictwo. Współpraca zespołu z rodzicami, która opiera się na otwartej i empatycznej koncepcji wsparcia, umożliwia zaś rodzicom odbudowę poczucia kontroli i optymizmu.

Autorki następnego artykułu, Maja Rosińska i Anna Szymanik-Kostrzewska, relacjonują badanie skupione wokół związanych z porodem doświadczeń pierworódek. Kobiety oczekujące na poród cenią wiedzę medyczną na temat porodu oraz doświadczenia bliskich im kobiet, które niedawno urodziły. Badane kobiety, które w ostatnich 26 miesiącach urodziły pierwsze dziecko, opisywały podczas wywiadów warunki porodu naturalnego i oceniały poziom swojej wiedzy na temat wybranych aspektów porodu. Wśród badanych dominowało przekonanie, że poród naturalny jest lepszym sposobem przyjścia dziecka na świat niż cesarskie cięcie.

Macierzyństwo kobiet wychowujących dzieci w związkach jednopłciowych omawia Jowita Wycisk. Autorka w badaniach własnych ustaliła, że kobiety pozostające w takich związkach nie różnią się od grupy kontrolnej (kobiety wychowujące dzieci urodzone w aktualnym związku małżeńskim z mężczyzną) poziomem kompetencji rodzicielskich, dyscypliny, nadopiekuńczości, bezradności i rodzicielskiego uzasadnienia.

Wyniki zostały omówione na tle polskich regulacji prawnych dotyczących par jednopłciowych wychowujących dzieci i wskazały na możliwe źródła stresu rodzicielskiego w takich rodzinach.

Mikołaj Gębka omawia miejsce ojca wśród innych osób znaczących w świetle badań młodzieży przeprowadzonych przez CBOS. Celem analizy jest zaprezentowanie opinii młodzieży na temat miejsca ojca wśród osób bliskich (rodzice, rodzeństwo, przyjaciele, partnerzy, koleżanki i koledzy), które mają istotny wpływ na funkcjonowanie młodych ludzi. Autor rozważa ponadto pozycje obojga rodziców (w aspekcie wychowawczym) jako partnerów młodego człowieka w rozmowach o polityce, szkole, przyszłości, problemach osobistych i seksie.

Problematyce wypalenia rodzicielskiego, które przejawia się dystansowaniem emocjonalnym wobec dziecka, psychicznym i emocjonalnym wyczerpaniem oraz poczuciem daremności bycia rodzicem, poświęcony jest następny tekst. Julia Włosiak i Iwona Sikorska relacjonują badanie, w którym poszukiwana była odpowiedź na pytanie o związek pomiędzy podatnością rodziców na ocenę społeczną (lęk przed byciem negatywnie odebranych) a poziomem ich wypalenia. Wyniki pochodzące z badania rodziców dzieci w wieku do 7 lat świadczą o powiązaniu wypalenia rodzicielskiego z zahamowaniem społecznym i podatnością na negatywną ocenę społeczną.

W artykule autorstwa Anety Pełki podjęto temat altruizmu krewniaczego. Zgodnie z podejściem ewolucyjnym ludzie czują się zobowiązani do zapewnienia opieki osobom spokrewnionym (w linii prostej dzieciom, wnukom, a w linii bocznej rodzeństwu, kuzynostwu), ponieważ kieruje nimi presja przetrwania. Relacja między rodzicami a dziećmi jest szczególnie ze względu na bliską i angażującą więź, a ponoszony w ramach opieki nad potomstwem wysiłek rodziców oraz brak zewnętrznych nagród pozwalają uznać ich działania na rzecz dzieci za przejaw altruizmu. W artykule zaprezentowano koncepcję altruizmu krewniaczego, a także etapy prac nad konstrukcją Kwestionariusza Altruizmu Krewniaczego. Narzędzie służy do pomiaru nasilenia altruizmu wobec krewnych, rozumianego jako tendencja do świadomego i dobrowolnego działania na ich rzecz.

Tom zamyka artykuł Wiktorii Moritz-Leśniak, która podejmuje próbę usystematyzowania koncepcji i badań nad rodzicielstwem osób z doświadczeniem migracji. Badania rodzin z doświadczeniem migracji zostały przedstawione z punktu widzenia trzech różnych dyscyplin: antropologii, psychologii i socjologii. Posłużyły one do identyfikacji różnych typów migracji rodzinnych i konsekwencji migracji dla całej rodziny. Omówienie skoncentrowano na doświadczeniu rodzicielstwa w kontekście mobilności migracyjnej.

Prowadzone przez familiologów badania pokazują heterogeniczny obraz współczesnych rodziców i konsekwencji ich oddziaływań dla rozwoju potomstwa (np. Atkinson i in., 2000; Bornstein, 2016; MacNeill i in., 2024; Rothenberg, 2019). Niech niniejsza propozycja wydawnicza będzie dopełnieniem dotychczasowych doniesień. Przyjęta w prezentowanym tomie perspektywa skupiona na wyzwaniach stojących przed współczesnymi matkami i ojcami na tle złożonych procesów społeczno-kulturowych pokazuje, jak wieloaspektowe i zróżnicowane jest doświadczanie rodzicielstwa w wymiarze osobistym oraz interpersonalnym.

Literatura

- Adamczyk, K. (2019). Marital and Love Attitudes as Predictors of Polish Young Adults' Relationship Status. *Current Issues in Personality Psychology*, 7(4), 298–312. <https://doi.org/10.5114/cipp.2019.92561>
- Agonito, R. (2014). *The Last Taboo: Saying No to Motherhood*. New York: Algora Publishing.
- Arnett, J.J. (2003). Conceptions of the Transition to Adulthood Among Emerging Adults in American Ethnic Groups. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 100, 63–75. <https://doi.org/10.1002/cd.75>
- Arnett, J.J., Schwab, J. (2012). *Poll of Emerging Adults: Thriving, Struggling and Hopeful*. Worcester, MA: Clark University.
- Ashburn-Nardo, L. (2017). Parenthood as a Moral Imperative? Moral Outrage and the Stigmatization of Voluntarily Childfree Women and Men. *Sex Roles: A Journal of Research*, 76(5), 393–401. <https://doi.org/10.1007/s11199-016-0606-1>
- Atkinson, L., Paglia, A., Coolbear, J., Niccols, A., Parker, K.C., Guger, S. (2000). Attachment Security: A Meta-analysis of Maternal Mental Health Correlates. *Clinical Psychology Review*, 20(8), 1019–1040. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(99\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(99)00023-9)
- Bakiera, L. (2016). Aversive Parenthood: An Attempt of Conceptualization. W: H. Liberska, M. Farnicka (red.), *Aggression as a Challenge: Theory and Research. Current Problems* (ss. 187–198). New York: Peter Lang Publishing.
- Bakiera, L. (2019). Wychowanie i rodzicielstwo, styl wychowania i styl rodzicielski. Analiza terminologiczna. *Psychologia Wychowawcza*, 16, 60–72. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.6361>
- Bakiera, L. (2020). Parentologia. Próba integrowania wiedzy naukowej o rodzicielstwie. W: L. Bakiera (red.), *Rodzicielstwo. Ujęcie interdyscyplinarne* (ss. 17–43). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Bakiera, L. (2023). Developmental Figures: An Attempt of Conceptualization and Classification. *Current Issues in Personality Psychology*, 11(2), 121–129. <https://doi.org/10.5114/cipp/159726>

- Bartosz, B. (2002). *Doświadczenie macierzyństwa. Analiza narracji autobiograficznych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bauman, Z. (2006). *Płynna nowoczesność*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Beck, U. (2004). *Spółczesność ryzyka. W drodze do innej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bianchi, S.M. (2011). Changing Families: Changing Workplaces. *Future of Children*, 21(2), 15–36. <https://doi.org/10.1353/foc.2011.0013>
- Billari, F.C., Liefbroer, A.C. (2010). Towards a New Pattern of Transition to Adulthood? *Advances in Life Course Research*, 15(2–3), 59–75. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2010.10.003>
- Błasiak, A. (2017). (Nowy) wymiar rodzicielstwa – wybrane aspekty. W: D. Opozda, M. Leśniak (red.), *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (ss. 29–43). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- Bornstein, M.H. (2016). Determinants of Parenting. W: D. Cicchetti (red.), *Developmental Psychopathology* (ss. 1–91). Hoboken, NJ: Wiley.
- Bynner, J. (2005). Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8(4), 367–383. <https://doi.org/10.1080/13676260500431628>
- Ciesielski, P., Bakiera, L., Golec de Zavala, A. (2024). Voluntary Childlessness in Poland – Group Description and Reasons Behind Being Childless (w przygotowaniu).
- Fadjukoff, P. (2007). *Identity Formation in Adulthood*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Flew, T. (2010). *Media globalne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Genov, N. (2018). *Challenges of Individualization*. London: Palgrave Macmillan.
- Giddens, A. (2006). *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddens, A., Sutton, P.W. (2014). *Socjologia. Kluczowe pojęcia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gorman, L., McLean, D. (2010). *Media i społeczeństwo. Wprowadzenie historyczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Hoghugh, M. (2004). Parenting: An Introduction. W: M. Hoghugh, N. Long (red.), *Handbook of Parenting: Theory and Research for Practice* (ss. 1–18). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kabat-Zinn, M., Kabat-Zinn, J. (2008). *Dary codzienności. Poradnik uważnego rodzicielstwa*. Warszawa: IPSI Press.
- Kim, U. (2001). *Individualism and Collectivism: A Psychological, Cultural and Ecological Analysis*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies Press.
- Kocik, L. (2002). *Wzory małżeństwa i rodziny. Od tradycyjnej jednorodności do współczesnych skrajności*. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne.
- Kornas-Biela, D. (2009). *Pedagogika prenatalna. Nowy obszar nauk o wychowaniu*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Korzeniowska, W., Szuścik, U. (2006). *Rodzina. Historia i współczesność*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.

- MacNeill, L.A., Zvara, B.J., Anderson, S.E. (2024). Association Between Maternal Closeness with Parents and Mother–Toddler Relationship Quality. *Family Relations*, 73(2), 645–660. <https://doi.org/10.1111/fare.12910>
- Mollen, D. (2006). Voluntarily Childfree Women: Experiences and Counseling Considerations. *Journal of Mental Health Counseling*, 28(3), 269–282. <https://doi.org/10.17744/mehc.28.3.39w5h93mreb0mk4f>
- Piotrowska, M. (2014). Contemporary Parenthood: The Meaning of Mother and Father in the Child’s Life. *Wychowanie w Rodzinie*, 10(2), 385–398. <https://doi.org/10.23734/wwr20142.385.398>
- Oniszczyk, J. (2012). Ponowoczesność. Państwo w ujęciu postnowoczesnym (kilka zagadnień szczegółowych). *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*, 1, 11–41. <https://doi.org/10.33119/KKESiP.2012.1.1>
- Opozda, D. (2017). Zróżnicowane rodzicielstwo – zarys refleksji. W: D. Opozda, M. Leśniak (red.), *Rodzicielstwo w wybranych zagadnieniach pedagogicznych* (ss. 19–28). Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- Rothenberg, W.A. (2019). Intergenerational Continuity in Parenting: A Review and Theoretical Integration. *Marriage & Family Review*, 55(8), 701–736. <https://doi.org/10.1080/01494929.2019.1589618>
- Sears, W., Sears, M. (2013). *Księga Rodzicielstwa Bliskości. Przewodnik po opiece i pielęgnacji dziecka od chwili narodzin*. Warszawa: Wydawnictwo Mamania.
- Shaw, R.L. (2011). Women’s Experiential Journey Toward Voluntary Childlessness: An Interpretative Phenomenological Analysis. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 21(2), 151–163.
- Stein, A. (2012). *Dziecko z bliska. Zbuduj szczęśliwą relację*. Warszawa: Wydawnictwo Mamania.
- Suwada, K. (2007). Jak nazwać współczesność? Problem konceptualizacji płynnej nowoczesności Zygmunta Baumana, drugiej nowoczesności Ulricha Becka i późnej nowoczesności Anthony’ego Giddensa. *Kultura i Edukacja*, 3, 37–48.
- Takeuchi-Demirci, A. (2017). *Contraceptive Diplomacy: Reproductive Politics and Imperial Ambitions in the United States and Japan*. Redwood City, CA: Stanford University Press.